

Новоазовськ) (МКМ, № 1614-Н). Вінчас статую маленький шолом, з-під якого під підборіддя йде широка стрічка. Обличчя об'ємне, але риси його згладжені, хоч видно праве вухо; живіт опуклий, руки не опрацьовані. Торець статуї – згладжена грань стовпа (мабуть, статую значно стесали з боків). Статуя вкопана нижче пояса на подвір'ї(?). Її появу можна пов'язати з перебування в Приазов'ї в середині XI ст. торків.

Таким чином, Маріупольський краєзнавчий музей має колекцію з 54 негативів та 4 фотовідбитки, тобто знято 33 статуї. Ця колекція має непересічне значення для уявлення про кам'яну скульптуру середньовіччя в Північному Приазов'ї. Унікальність цих фотознімків очевидна – адже частина з знятих статуй зникла, лише частина з них долучилися до музейних збірок, зокрема до колекції МКМ – 9 фігур.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гриб В.К., Кравченко Э.Е., Кучугура Л.И. История и материалы одной экспедиции на Донце // Святогірський альманах. 2014. – Донецьк, 2014. – С. 64-96.
2. [Евсеев В.М.] Отчет о поездке по маршруту Мелекино – Ялта – Мангуш. 16 августа 1941 г. – Фонды МКМ. № 6251-Д.
3. Звіт про відрядження до В.-Янісольського та Ст. Керменчикського районів з метою виявлення випадкових археологічних знахідок та стану іст.-культур. пам'ятників. [Директора Кр. Музею Афендіка Гр.Гр. 12/Х -14/Х 1934 р]. – Науковий архів МКМ. № И-1/1934. – С. 2-4.
4. Кучугура Л.И. Новые материалы к биографии исследователя палеолита Донбасса В.М. Евсеева // Кам'яна доба України. Вип. 4. – Київ-Полтава, 2003. – С. 90-95.
5. Отчёт о командировке сотрудников Сталинского Краевого Музея Афендика Григория Григ. – директора музея, Головатого Вас. Антон. – художника-консультанта, Грейлиха Олега Евг. – фотографа-лаборанта в Чистяковский и Амвросиевский районы Донецкой области. 29. IX – 6.X. 1934 г. – Научный архив МКМ. – № И-1/1934. – С. 5-13.
6. Усачук А.Н., Колесник А.В. Виктор Михайлович Евсеев: начало // Літопис Донбасу. – № 20. – Донецьк, 2012. – С. 4-25.

КОЗАЦЬКЕ КОРИННЯ МІСТА МАРІУПОЛЯ

**Коробка В. М.,
Коробка Ю. В.**

Встановлення точної дати заснування міста – непроста для наукового розв'язання проблема. Питання полягає в розмаїтті підходів щодо визначення такої дати, які не тільки не співпадають, а іноді й заважають дослідникам. Саме тому дата заснування міста – майже завжди річ у багатьох випадках умовна, встановлена або визначена за домовленістю.

Довгий час (з 1977 р.) з ініціативи місцевих партійно-радянських установ, за обґрунтуванням професійними краєзнавцями, офіційною датою заснування м. Маріуполя вважався 1778 р. Початок нашого міста було визначено без належної фахової дискусії, в умовах несприятливої історіографічної ситуації, яка, з-поміж іншого, відзначалась мінімальною толерантністю до української ідентичності та українських дорадянських державних інституцій.

У світовій практиці для визначення дати заснування міста чи поселення застосовуються наступні критерії: по-перше, про їх вік говорять за першою згадкою в письмових джерелах; по-друге, історія міста з того моменту не повинна перериватись, а саме воно має розташовуватись весь цей час на одному й тому ж місці [1].

Можна спостерігати певну стадіальність у витоках міського поселення, за яким в певний час усталилась сучасна назва – Маріуполь. **Перший етап.** За вищезазначеними критеріями початок нашому місту було покладено заснуванням українськими козаками фортеці-селища Кальміус на правому березі річки Кальміус біля її впадіння в Азовське море. Цей населений пункт був центром однойменної паланки – адміністративно-територіальної одиниці Вольностей Війська Запорозького

низового часів Нової Січі (1734 – 1775 рр.) та осередком заселення й господарського освоєння Північного Приазов'я (мисливський та риболовецький промисли тощо).

Щоправда, в описових джерелах, які походять від начальника Азовської губернії В. Черткова та канцелярії губернського правління, зустрічається назва центру паланки – «Домаха», яку вживають окремі автори, навіть у енциклопедичних виданнях [2] та в публіцистиці. Втім, в опублікованих до нашого часу документах козацького діловодства (листування Коша з паланкою) така назва жодного разу не зустрічається.

Існувала паланкова символіка, що відображалася на відповідних печатках. У її центрі схрещення козацької шаблі зі стрілою. По боках цього зображення у два рядки розташовувалася аббревіатура «ППКП» (Полкова печатка Кальміуської паланки). На чолі паланки стояла старшина, яку комплектували під час виборів у Запорозькій Січі. Вона призначалася Кошем з числа заслужених козаків; до її складу входили полковник, писар, можливо, деякі інші посадовці. Відомі імена старшин Кальміуської паланки, це, зокрема, полковники: А. Чорний (1746 р.), М. Ус (1747 р.), Г. Якимович (1748 р.), Чуб (1753 р.), А. Порохня (1754 р.), П. Ногай (1756 р.), Л. Черета (1763 р.), І. Засуха (1767 р.), І. Велегура (1772 р.); писарі: О. Петруша (1745 р.), Д. Малиновський (1754 р.), Й. Сербинів (1756 р.), Г. Швидкий (1761 р.).

При Кальміусі знаходилась залага із січовиків, на яку покладалось завдання забезпечення козаків-промисловиків від нападів кримських та ногайських татар, а також донського козацтва. Відомі випадки в Кальміусі козацького суду за звичаєвим правом.

Кальміус, за свідченням унікального комплексу джерел, утвореного внаслідок діяльності Коша Нової Запорозької Січі та військової канцелярії Війська Запорозького низового, відзначався яскраво вираженими ознаками складних адміністративних функцій. Виняткове значення поселення засвідчується низкою виключних фактів, на яких до нашого часу не зосереджувалась увага дослідників. По-перше, в Кальміусі існувала перша в нашому краї православна парафія, справами якої опікувався, з-поміж інших, й Митрополит Київський і Галицький. Центр парафії – дерев'яна церква (оновлена 1754 р.) на честь св. Миколая. 1767 р. церква була перевезена в с. Кам'янка напроти Нового Кодака (нині на тер. м. Дніпро), а на її місці поставлено кам'яний храм.

По-друге, одна із зараз відомих справ, пов'язаних із Кальміусом, розглядалася найвищим державним органом Російської імперії – Правительствующим Сенатом. По-третє, Кальміус потрапив у поле зору Кирила Розумовського, останнього гетьмана України.

Із ліквідацією Запорозької Січі як козацької автономії Кальміус не зник одночасно. Так, за відомістю, підписаною, ймовірно 1776 р., генерал-поручиком П. Текелієм, у Кальміусі на той час мешкали один козацький старшина, 311 – козаків та 23 – робітника [3]. *А за відомостями архієпископа Феодосія (Макаревського)*, вірогідність яких не викликає сумніву, священика І. Філіпова, за власним проханням, указом духовної консисторії Слов'янської єпархії (попередниця Катеринославської) від 31 травня 1777 р. призначили до Кальміуса для служби в Миколаївській церкві [4]. Таким чином, як бачимо, Кальміус нікуди не зник. Це поселення відповідає вищезазначеним критеріям для визначення його як початку безперервного існування населеного пункту з якого виріс сучасний Маріуполь.

Другий етап в історії нашого міста, пов'язаний і з декларуванням імператорською адміністрацією Азовської губернії заснування на місці містечка Кальміуса міста Павловська. Насправді, крім офіційних заяв, справа облаштування міського поселення не просунулася, хіба що у 1778 р., начальником Азовської губернії В. Чертковим, було закладено православну церкву в ім'я Марії Магдалини. За губернськими статистичними відомостями в 1779 р. з 75 жителів міста 57 – були запорозькі козаки.

Третій етап у становленні міського поселення, яке отримало назву Маріуполь, пов'язаний із переселенням із Кримського ханату християн «грецького закону», громада яких згодом у відповідності із імперським законодавством отримала сталу назву – «маріупольські греки».

Загалом маріупольські греки розпочинали зводити м. Маріуполь не на пустому місці. Їм були передані 55 дерев'яних будиночків і Свято-Миколаївська церква, що належали козакам Кальміуської паланки. Наступність із козацьким періодом (особливо на початку опанування краєм

переселенцями з Криму) полягала в безперервності в українському етнічному компоненті розвитку продуктивних сил краю. Так, унаслідок неприхильності «маріупольських греків» до рибальства «одними тільки малоросіянами лов производится» [5].

Наступність із попередніми періодами полягала й у тому, що в місті залишались парафіяни-українці, які намагалися зберегти за собою храм із *богослужінням церковнослов'янською мовою і в решті-решт здобули це право*.

У третій період відбувся величезний стрибок у прирості населення краю. Маріупольські греки застосували системне аграрне освоєння краю. Маріуполь, поступово зростаючи, перетворювався на важливий осередок ремесла й торгівлі на Сході України, місто, де, вперше в Катеринославській губернії, міська громада ініціювала створення закладів середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабюх В. Методологічні критерії та принципи датування виникнення міст // Регіональна історія України. – 2009. – Вип. 3. – С. 261 – 272.
2. Мицик Ю.А. Кальміуська паланка [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К., 2007. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kalmiuska_palank
3. Ведомость состоящих по левую сторону реки Днепра в крае бывшего Запорожья селениях и зимовниках и в оных о числе душ обоого пола в части Азовской губернии. Приложение // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии / Изд. под ред. А. Синявского. – Екатеринослав, 1905. – Вып. 2. – С. 132.
4. Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской Епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. – Екатеринослав: Тип. Я. М. Чаусского, 1880. – Вып. 1: Нынешние уезды: Екатеринославский, Верхнеднепровский, Новомосковский и Павлоградский. – С. 323.
5. Описание городов Азовской губернии // Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии / Изд. под ред. А. Синявского. – Екатеринослав, 1904. – Вып. 1. – С. 80.

ХАРЧОВИЙ РАЦІОН СІМЕЙ РОБІТНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ УКРАЇНИ У 1950-Х РР.

Мельник А. М.

Споживання продовольчих товарів є одним з критеріїв, за яким визначають рівень життя населення [5, с. 47]. Від якості харчування залежить отримання організмом людини необхідних компонентів для життя та здоров'я, що впливає на її здатність до виконання роботи. Тому достатньо актуальним є дослідження харчового раціону металургів, професійна діяльність яких пов'язана з важкими умовами праці.

Метою роботи є аналіз харчового раціону робітників підприємств чорної металургії протягом 1952-1959 рр.

Проблема харчування металургів на стала предметом окремого дослідження в історіографії. В узагальненому вигляді даної теми торкалися у своїх роботах М. С. Герасимова [1] та І. Є. Татарінов [6].

Джерельну базу дослідження складають законодавчі акти та статистичні матеріали, представлені картотеками бюджетів робітників підприємств чорної металургії.

У середньому для робітників металургійної промисловості віком від 18 до 59 років добова норма калорій коливається залежно від віку від 3700 ккал до 3450 ккал (чоловіки) і від 3150 ккал до 2900 ккал (жінки). Добова норма білків варіюється від 102 г до 95 г (чоловіки) та від 87 г до 80 г (жінки), жирів – від 136 г до 126 г (чоловіки) і від 116 г до 106 г (жінки), вуглеводів – від 518 г до 483 г (чоловіки) та від 441 г до 406 г (жінки) [4, с.187]. Для робітників гарячих цехів віком від

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 квітня 2018 рік
Маріуполь

УДК 94(477)(063)
ББК 63.3(4Укр)я 431
У 45

Головний редактор: **К.В. Балабанов**, член-кореспондент АПН України, д.п.н., проф., ректор МДУ.

Головна редколегія: **О.П. Реєнт**, член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф., заступник директора Інституту історії України НАН України; **В.Ф. Лисак**, д.і.н., професор кафедри МВ та ЗП, декан історичного факультету МДУ; **Г.І. Батичко**, канд. мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності, **В.М. Коробка**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **В.С. Волоніць**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **В.О. Забавін**, старший викладач кафедри історичних дисциплін; **Ю.В. Коробка**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **С.В. Новікова**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін; **Н.І. Романцова**, к.і.н., доцент кафедри філософії та соціології; **С.В. Тарасов**, к.і.н., доцент кафедри історичних дисциплін. Відповідальний редактор: **В.М. Романцов** д.і.н., проф., завідувач кафедри історичних дисциплін.

*Затверджено на засіданні кафедри історичних дисциплін (протокол №8 від 20.03.2018).
Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету
Маріупольського державного університету (протокол №9 від 18.04.2018).*

УДК 94(477)(063)
ББК 63.3(4Укр)я
431
У45

Україна у світовому історичному просторі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 20 квітня 2018 р. / під заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2018. – .191 с.

У збірнику представлено наукові матеріали, що включені до програми Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна у світовому історичному просторі». В ньому висвітлюються різні аспекти української історії та культури як складової всесвітньої історії.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, магістрантів і всіх тих, хто цікавиться питаннями історії, культури, історичного краєзнавства.

В сборнике представлены научные материалы, включенные в программу Всеукраинской научно-практической конференции «Украина в мировом историческом пространстве». В нем освещаются различные аспекты украинской истории и культуры как составляющей всемирной истории.

Для ученых, преподавателей, аспирантов, студентов, магистрантов и всех тех, кто интересуется вопросами истории, культуры, исторического краеведения.

The abstracts presents the scientific articles included in the proceedings of the All-Ukrainian research conference «Ukraine in world historical space». It highlights various aspects of the Ukrainian history as a part of the global history as well as the acute problems in Ukraine's foreign policy.

The abstracts are meant for students, scientists, instructors and those seeking their masters' and scientific degrees as well as for those who really care for the contemporary Ukraine's history, culture, foreign policy.

© Маріупольський державний університет, 2018
© Історичний факультет, 2018